

Halászi község néphagyományában gazdag szokásrendszer, néptánc- és dalkincs, rengeteg időjósítás, valamint számos helytörténeti monda maradt meg a népi emlékezetben. Erre támaszkova, ebből kis részeket kiemelve készült el a hagyományok megőrzését célzó program; valamint támaszkodtunk az iskola korábbi gyakorlatában meghonosodott és a gyermekek által megkedvelt hagyományokra is.

A második világháborúig az **évkör ünnepei** szabták meg az élet hagyományos rendjét. A katolikus ünnepekhez kapcsolódó gazdag szokásrendszer a '30-as, '40-es években még csaknem teljes gazdagságban élt a községben. A falu eredeti hagyománykincsébe az évkör következő ünnepei tartoztak:

Február 3. *Balázsjárás*: Szent Balázs püspök-vértanú ünnepe, a torokbetegek védőszentje. A diftériajárvány a század elején sok áldozatot szedett, ennek szomorú emlékét idézi fel a öregekben. A Balázsjárás a szent emékezetének megőrzésén kívül a tanító számára végzett adománygyűjtéssel párosult.

A *farsang* időszakában zajlottak a bálók, esküvők. Farsang vasárnap mise után táncolták a legények a verbunkot, a húshagyókeddi mulatság reggeltől éjfélig tartott. A férjhez nem ment lányokat csúfolók közül a törzsökhúzás emléke fennmaradt a balázsjárás szövegében.

Nagyszombat, húsvét: a Jézus-keresés szokására még emlékeztek a '20-as években gyerekeskedő öregek. Húsvéthétfőn a locsolás országosan ismert szokását a faluban is gyakorolták, az ajándékkul kapott piros tojásokkal játszottak ügyességi játékokat.

Ápr. 24. *Szent György napja*: a csorda kihajtása a legelőre.

Ápr. 25. *Márk* napján búzaszentelés tartottak körmenttel.

Május 1. *Májusfaállítás* a kocsmákhoz és a lányos házakhoz.

Május 4. *Flóriánkerülő* (Flórián napján): a falu története során többször leégett, ezért ezen a napon körmenetet tartottak a szent tiszteletére, a nevét viselő kápolnáig.

Pünkösdhétfő: Gyalogos zarándoklat Máriakálnokra, a Szentkúthoz, ez a nap volt Halászi *fogadalmas búcsújának* napja a nagy spanyoljárvány emlékére. (További búcsújárások voltak még Sarlós Boldogasszonykor, Kisboldogasszonykor és Rózsafüzér Királynőjének vasárnapján.)

Június 27. László napja: Halászi négy vásárának egyike, ezen a napon *állatvásárt* tarthattak. (További vásáros napok: Szent István napja, Mátyás apostol

napja, és novemberben a búcsúhétfő.)

Szeptember 29. *Szent Mihály* napja: az állatok legelőre hajtásának utolsó napja.

Október 5. a *bevonulás* napja: a legények búcsúztatása a „berukkolás” előtt.

November 11. *Márton napja*: igen gazdag hagyománykincssel bír, ez a falu búcsújának napja. A '30-as években minden kocsmában külön fogattal készütek, a csingislovak díszítésére már a megelőző hetekben összejöveteleket tartottak. Hagyományos étel a lúdpecsenye, ludaskása, töltött libanyak; a mellcsontból az elkövetkező télre jósolnak.

November 30.: András napjával kapcsolatban számos *férjjósló* szokást ismertek az asszonyok (álomból jóslás, András-kerékkel, gombócba főzött cédulákkal végzett jóslások).

December 6. *Miklós járás*: a tollfosztás idején a legények alakoskodó szokása ijesztgetéssel, tréfálkozással vagy ajándékozással.

Az advent alatt, egész karácsonyestéig tartott a *betlehemezés* időszaka.

December 13. Luca napja. Szokásban volt a *lucázás*, a dologtilalmak, hagymakalendárium készítése, Luca-búza ültetése.

December 24.: Ádám-Éva napja a *karácsony böjtje*, ünnepi készülődéssel telik a nap, Kisjézus kalácsát sütnek. A gyerekek este mendikálni jártak. Ez a nap a pásztorok adománygyűjtő napja.

December 25. karácsony napja: szerény karácsonyfát minden háznál állítottak, de lényegesen kevesebb külsőséggel zajlott az ünnep, mint manapság.

December 28.: az *aprószenteki korbácsolás* napja, a betegségek, bűnök elhárítására.

Ebből a gazdag hagyománykincsből még *bőségesen* lehet meríteni a hagyományápolás céljaira, a gyermekeknek való átadásra. Iskolánk gyakorlatában a következő szokások ápolása vált hagyománnyá: *balázsjárás, téltemetés, Szent Márton tisztelete, lucázás*. A szokások megismerésére, gyakorlására, bemutatására ad lehetőséget a Hagyományörző szakkör munkája.

1. Néphagyományok (balázsjárás, téltemetés, Szent Márton tisztelete, lucázás) feldolgozása tanórán kívüli foglalkozások keretében

Évi 18 órára tervezett hagyományörző szakkör tematikájának kidolgozása

Órszám	Tanulói tevékenység	Tanári tevékenység	Eszközök, kellékek, anyagok
1.		Szervezési feladatok, az éves program megbeszélése, tervezése	
2.	Szent Márton tiszteletére készülünk: Szent Márton személye, legendája. Művészeti alkotások megismerése	Előkészítő tevékenység: a Szent Márton napi színdarabhoz (anyaggyűjtés, dramatizálás)	Szöveges anyag, képzőművészeti albumok, hangfelvételek
3.	Szent Márton tiszteletére készülünk: kézműves foglalkozás (papírhajtogatás, terménykép, kifestők, vagy egyéb, választott tevékenység)		A választott tevékenységnek megfelelően
4.	A Szent Márton napi műsor próbája (szereposztás, olvasópróba, kellék- és díszletigény megbeszélése)	Kellékek beszerzése, díszlet elkészítése	A tervezett programnak megfelelően
5.	A Szent Márton napi műsor próbája		
6.	A lucázásra készülünk: a szokás és a kapcsolódó hagyománykör megismerése	Kellékek beszerzése	Fotók, a mondókák sokszorosított szövege
7.	A lucázásra készülünk: lucabúza ültetése, férjjeslő szokások		

8.	A lucázás próbája		Fehér függönymaradékok,
9.	A lucázás próbája	Ruhapróba, segítségadás az öltözködéshez Megjegyzés: a ruhapróba meglehetősen időigényes!	lepedőmaradékok, zsinag, meszelő, vödör, lábas, fakanál, szalma
10.	A balázsjárássra készülünk: a szokás és a kapcsolódó hagyománykör megismerése.	Kellékek beszerzése	A szokás szövege, dalai, fotók
11.	A balázsjárássra készülünk: daltanulás, szereposztás		A szokás szövege, dalai
12.	A balázsjáráss próbája		Püspöki öltözék, parasztingek, fekete nadrág vagy bőgatya, fakardok, nyárs, csákók
13.	A balázsjáráss próbája		
14.	A téltemetésre készülünk: A farsang szokásai a Szigetközben. A téltemetésre készülünk: lakodalom régen. (Tanulók által hozott képek, saját kutatómunka a családjuk körében)	Kellékek beszerzése	Fotók, korábbi iskolai ünnepségek képei
15.	A téltemetésre készülünk: (szereposztás, daltanulás, olvasópróba, kellék- és díszletigény megbeszélése)		A szokás sokszorosított szövege

16.	A téltemetés próbája	Ruhapróba, segítségadás az öltözködéshez Megjegyzés: a ruhapróba meglehetősen időigényes!	Püspöki öltözék, vőfélypálca, parasztingek fekete mellénnyel, régi női és férfi ruhák, fehér függönymaradékok, lepedőmaradékok, téstaszűrő, gyufa, gyertya, aprópénz, kiszebáb, tűzifa, gyújtós, gázolaj, gyufa
17.	A téltemetés próbája	Ruhapróba, segítségadás az öltözködéshez Megjegyzés: a ruhapróba meglehetősen időigényes!	A kíséreknek farsangi maskarák, álarcok (Felhasználhatók az előzetesen technika, ajz órákon elkészített álarcok is)
18.		Szervezési feladatok, az éves program és a szakköri munka értékelése	

A hagyományőrző szakkör programja négy szokás köré épül: Szent Márton tisztelete, lucázás, balázsjárás, téltemetés. A programokra való felkészülés során nemcsak a kiemelkedő képességű gyerekek kapnak fontos szerepet, hiszen hagyományőrző tevékenységünknek nem a tehetséggondozás a célja, hanem az, hogy a diákok minél szélesebb rétegét bevonjuk az előadásokba, így mindnyájan egységesen részt vállaljanak a munkából, és magukénak érezzék a feladatot.

A szakköri munka ütemezése

Október-november: Szent Márton tisztelete

November 11. Szent Márton napja: iskolánk névadójának ünnepén, a búcsú előtti pénteken kerül sor a Szent Márton iskolanapra. Ez intézményünk egyik nagyrendezvénye, változatos programokkal. A nap egy részében párhuzamosan több különböző rövid, fakultatív program (főleg kézműves és művészeti tevékenységek) közül választhatnak tanulóink, de minden alkalommal sor kerül a közös ünneplésre, ahol központi szerepet kapnak a falu hagyományai.

November, december: lucázás, karácsonyi készülődés

December 13. Luca napja: a naphoz számos hiedelem fűződik, lévén a Gergely-naptár szerint az év legrövidebb napja, amikor a legerősebb a gonosz hatalma. Asszonyi dologtilalom, termékenységvarázslások kapcsolódnak a naphoz a gyermekek lármás, látványos falujáró szokásán kívül. Ekkor kezdik készíteni a

bátrak a lucaszéket, amely épp Szentestére készül el. Ezen a napon kell itatóspapíron elvetni a Luca-búzáat, amely a karácsonyi asztal díszé lesz, és következtetni enged a jövő évi termésre.

A karácsonyi ünnepekör gazdag szokásrendszeréhez tartozik a betlehemezés, amelyet még ma is sok önként szerveződő gyermekcsapat gyakorol.

A hagyományörző munkában meríthetünk az adventi ünnepekör egyéb hagyományaiból is (András nap, Miklós járás, emlékezés a régi karácsonyokra)

Január-február: balázsjárás

Február 2. Szent Balázs ünnepe: ezen a napon kerül sor a balázsolók látogatására. A balázsjárás, ez a jellegzetesen halászi szokás az idősebbekben a két világháború közti időszak szörnyű diftériajárványát idézi fel, lévén Balázs püspök a torokbetegek védőszentje.

A szokás a farsangi ünnepekör része, a mesternek, tehát a tanítónak gyűjtöttek a balázsoló legények adományokat. Hét fiú vett részt a szokásban: egy püspök, egy nyársas, egy kapitány és négy katona, szerepüknek megfelelő öltözékben és felszerelésben. Adományul kolbászt, szalonnát kaptak. A szokáshoz tartozó dalokat, szöveget Dr. Barsi Ernő gyűjtötte össze.

Február-március: téltemetés

Farsangfarka, húshagyókedd mozgó ünnepnap, a mindenkor húsvéthoz igazodik. Ez a nap vidám mulatságot jelent az iskolánk tanulóinak, az ekkor zajló bolond lakodalmat már előre várják a résztvevők és a nézők. Ehhez a szokáshoz a tartalomban és formában a legközelebb a csallóközi (Tejfalu) dőrejárás áll. A résztvevők eljátszanak egy csaknem teljes eredeti népi lakodalmast vőfélyestül-násznagyostul, papostul-nyoszolyóstul, de fordított világ van: a fiúk lánynak, a lányok fiúnak öltözve, farsangi maskarában ünnepelnek.

A lakodalmat záró rítus a telet és a rosszat jelképező, ócska rongyokból készült kiszabáb elégetése, amivel jelképesen megsemmisítik a hosszú telet, és szinte már üdvözlük a közelgő tavaszt.

A programok közül a lucázás és a balázsjárás évről évre azonos formában kerül megrendezésre, Szent Márton napja és a téltemetés azonban lehetővé teszi a változatos tervezést. A szokások megvalósítását megkönnyítő szöveg- és képanyagot a Hagyományörzés a Szent Márton Általános Iskolában című prezentációban csatoljuk a dokumentumhoz.

2. Ismeretközlő szövegek válogatása, készítése a tanulók életkorához igazodva, a hozzájuk tartozó feladatokkal, dramatikus játékok

Ismeretközlő szövegek a hagyományőrző munkához

A gazdag néphagyománykincsen kívül sokféle forrásból volt lehetőségünk összegyűjteni a hagyományőrző munka során felhasználható szövegeket. Halászból és környékéről számos *történeti mondát* megőrzött a nép emlékezete, amelynek jó részét már gyűjteményes és helytörténeti kötetekben is kiadták. Érdekesesek és a gyermekekhez közel állóak a környék *hiedelemmondái* is, megmozgatják a gyermekek képzeletét. Közülük válogattunk különböző terjedelmű szövegeket, amelyek szolgálhatják tanulóink hazaszeretetre nevelését, szülőföldhöz való ragaszkodásuk megerősítését, valamint az életpálya-építést. A szöveggyűjteményt a Mellékletben csatoltuk.

A szövegeket két korosztály számára válogattuk: 3-4. és 5-6. osztályra. Terjedelmük viszonylag rövid, szövegezésük színes, és nyelvjárási fordulatok gazdagítják szövegüket. Fontos, hogy inkább élményszerűek legyenek, mint didaktikusak, *minden* gyermeknek örömet okozzon az olvasásuk, így gazdagodjanak tőle.

A szövegek kiválasztásában a két legfontosabb forrás Dr. Timaffy László: Táltosok, tudósok, boszorkányok c. mondagyűjteménye és Korcz Antalné: Halászi község múltja és jelene c. helytörténeti munkája.

Harmadik-negyedik osztályosoknak a következő mondák feldolgozását javasoljuk:

Aranyos és Csepevár

Gyermekkertek

Arak keletkezése

Szent Márton életéről

Lucaszék

Táltosok, tudósok

Kincs a föld alatt

Ötödik-hatodik osztályosoknak a következő mondák feldolgozását javasoljuk:

Hogyan keletkezett Halászi?

A halászi „Salamonok”

A mohácsi vész és a halászi vitéz

A póruljárt kísértet

A tündértó titka

A pénteki legény

További feladat lehet a mondaszövegek alapján párbeszédese jelenetek, rövid színdarabok alkotása, amelyekkel színesíteni lehet hagyományőrző programjainkat.

Népi gyermekjátékok, dramatikus játékok

A népi gyermekjátékok a jelenleginél nagyobb szerepet érdemelnének az iskola világában, visszahozhatnák a játszani tudást a szünetekben. Fejlesztő hatásukat hosszú felsorolni is: együttműködés, szabálytudat és szabálytartás, térészlelés és tájékozódás, és persze vidámság, nevetés... Dr. Barsi Ernő gyűjtőmunkájának köszönhetjük a szigetközi gyermekjátékok összegyűjtését. Ezek gazdag választékát megtalálhatjuk a Daloló Szigetköz című kötetben, amelynek ott a helye minden óvónő, tanító és ének-zenével, hagyományőrző munkával foglalkozó, elkötelezett munkatársunk könyvespolcán.

Mondókák a Szigetközből

A Daloló Szigetköz 365-368. oldalán találhatunk gazdag válogatást.

Egyszemélyes mondókák, énekek: naphívogatók, lepkehívogatók, katicabogár-röppentők, gólyaköszöntők

Jól felhasználhatók a környezetismeret órákhoz kapcsolódóan. A Daloló Szigetköz 163-178. oldalán találhatjuk az énekeket, 372-374. oldalán a hozzájuk tartozó leírásokat.

Csúfolók, sípkészítők

A Daloló Szigetköz 180-186. oldalán találhatjuk az énekeket, -374. oldalán a hozzájuk tartozó leírásokat.

Népi gyermekjátékok: zálogos játékok, hidasjáték, kapusjáték, párválasztós körjátékok, ki-és befordulós játékok

A Daloló Szigetköz 187-221. oldalán találhatjuk az énekeket, 374-378. oldalán a hozzájuk tartozó leírásokat, játékszabályokat. Az énekórákon kívül helyet kaphatnak a hagyományőrző munka minden területén és az iskola ünnepein is. Az igazi azonban az lenne, ha szórakozásképpen, a szünetekben is játszanák a gyermekek.

Halászi vonatkozású játékdalok

Egy ágy hajma – Hintázó játék (Daloló Szigetköz 160. o.)

Katicabogár, röpj el (Daloló Szigetköz 171 o.)

Kis kacska fürdik (Daloló Szigetköz 207 o.)

Már én többet - Lakodalmas Arakról (Daloló Szigetköz 210 o.)

Héli haluska (Daloló Szigetköz 214 o.)

Mellékletek

Hagyományörzés a Szent Márton Általános Iskolában című prezentáció, a szokások szöveg- és képanyagával

Szöveggyűjtemény a Szigetköz hagyományaiból című szemelvénygyűjtemény, a falu hagyománykincséhez tartozó mondák szövegével

Felhasznált irodalom

Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága. Corvina, Budapest, 1981.

Dr. Barsi Ernő: Daloló Szigetköz. Győrzámolyi Általános Iskola, Győrzámoly. 1995.

Dr. Barsi Ernő: Népi hagyományaink iskolai és amatőr színpadon. Hazánk, Győr, 2003.

Dr. Barsi Ernő: Néprajz az általános iskola kezdő szakaszában. 1992, OKI-MKM-BTF.

Dr. Timaffy László: Táltosok, tudósok, boszorkányok. Hazánk, Győr, 1992.

Korcz Antalné: Halászi község múltja és jelene. Hazánk, Győr, 1996.

Rigó Endréné kollégánk által írt műsorok, jelenetek, illetve gyűjtési anyagok, történetek

T. Szabó Júlia: Nagy karácsonyi képeskönyv. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1994.